

PÄIVI LAITINEN
OUTOJEN
OTUSTEN
JÄLJILLÄ

**TUTKIMUSRETKIÄ LUMIMIESTEN,
VESIHIRVIÖIDEN JA MUIDEN
MERKILLISTEN OLENTOJEN
MAAILMAAN**

TAMMI

Päivi Laitinen

OUTOJEN OTUSTEN
JÄLJILLÄ

TUTKIMUSRETKIÄ LUMIMIESTEN,
VESIHIRVIÖIDEN JA MUIDEN MERKILLISTEN
OLENTOJEN MAAILMAAN

TAMMI

HELSINKI

© PÄIVI LAITINEN JA TAMMI 2021

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-2646-0

PAINETTU EU:SSA

Omistettu Viisulle, Minille, Vilille, Pipielalle, Pepille, Topille,
Untolle, Ellille, Remulle, Sikalle ja jo edesmenneelle Tuomarille,
joita persoonallisempia otuksia ei varmasti ole olemassakaan.

Sekä tietenkin: isän muistolle.

Erityiskiitokset Aini Vääräniemelle ja Raimo Arolle
Taivalkoskelle.

SISÄLLYS

MISTÄ KAIKKI ALKOI	11
LUMIMIEHEN JÄLJILLÄ	19
Kohtaaminen Kathmandussa	19
Aikaisemmat retkikunnat	22
Tom Slick ja Peter Byrne – öljypohatta ja suurriistanmetsästäjä	26
Mies, joka näki lumimiehen	46
ISOJALAN JÄLJILLÄ.....	63
Villimies vai ihmisapina.....	63
Peter Byrne astuu näyttämölle.....	67
Isojalka filmitähtenä.....	73
Myös FBI kiinnostui.....	77
SUMATRAN PIKKUIHMISEN JÄLJILLÄ.....	81
Debbie Martyr ja viidakon ihmeet	81
Liian ihmismäinen ammuttavaksi.....	83
Kamerakammainen sumatralainen	86
LOCH NESSIN HIRVIÖN JÄLJILLÄ	91
Outoja havaintoja skotlantilaisella järvellä	91
Monsterinmetsästyksen alku	98
Porkkanoita evääksi Nessielle.....	103
Etsintöjä kaikuluotaimilla ja sukellusveneillä.....	107
”Mikä hiivatti se oikein on?”	114

SUOMALAISTEN JÄRVIHIRVIÖIDEN JÄLJILLÄ.....	121
Jokin polskii Loukusanjärvässä.....	121
Sankaritoimittaja hirviön perässä.....	124
Hirviöitä polski muuallakin.....	128
OUTOJEN ISOJEN KISSOJEN JÄLJILLÄ.....	133
Kummituskissoja Britteinsaarilla	133
Leijona jätti jälkensä Ruokolahdelle	150
AFRIKAN DINOSAURUSTEN JÄLJILLÄ	159
Hirmuliskon luut saivat lihaa ympärilleen	159
Roy Mackal kadonneessa maailmassa	164
Royn uudet viidakkoseikkailut	170
Mikä loiskahti joella?.....	174
Siitä se vasta alkoi.....	182
MUIDEN OUTOJEN OTUSTEN JÄLJILLÄ.....	187
Merihirviöt uivat myyteistä merelle.....	187
Mongoliassa mönkii kuolemanmatoja	192
Koimies tietää onnettomuuksia	195
HUIMIMMAT HUIJAUKSET, PAHIMMAT EREHDYKSET	201
Tarujen olennoista se alkoi	201
Fidžin merenneito ui julkisuuteen	
kahdella mantereella.....	203
Kun Nessie löydettiin kuolleena.....	208
Jäätäneitä isojalkoja	213
Erehdyksiäkin sattui.....	218
MISSÄ OLLAAN NYT.....	221
LAINAUKSET JA LÄHTEET.....	227

”Horatio, taivaassa ja maass’ on paljon,
jot ei sun järkioppis uneksikaan.”

(WILLIAM SHAKESPEARE: *Hamlet*, suom. Paavo Cajander)

”Haloo ihmiset, ihan tosissaan! Täytyyhän ihmeellisyyksille
jättää edes vähän tilaa tässä elämässä!”

(REX CUTTY: *Cryptozoology*)

MISTÄ KAIKKI ALKOI

Olin ehkä noin kymmenvuotias, kun olin jälleen kerran hiihtelemässä metsien ja peltojen poikki Suostunvuorelle. Parin kilometrin päässä sijaitseva vuori oli lähiseudun lasten ja aikuistenkin perinteinen mäenlaskupaikka, ja kymmenvuotiaalle sen mäet olivat ihan tarpeeksi jyrkät. Muutenkin vuori uhkui salaperäisyyttä, olihan siellä kivilouhikoita ja korkeita kallioita, kettujen ja kärppien jälkiä ja autio hirsinen rakennus aivan mäenlaskupaikan vieressä.

Olin juuri päässyt mäen juurelle ja aikeissa nousta rinnettä ylös, kun huomasin jotain tavallistakin jännittävämpää. Syvät, jättiläismäiset jäljet johtivat suoraan ylös vuorelle. Niin isot olivat jäljet, että ne olivat paremminkin kuin jono pienoislouhia kaiverrettuna lumen läpi maahan. Niskassa kihelmöi: millainen hirviö oli voinut jättää nuo valtavat onkalot lumeen! Minne se oli menossa, mistä tulossa – ja mitä tekemistä sillä oli Suostunvuorella? Seurasin jälkiä hetken matkaa tutkimusretkeilijän innokkuudella, mutta kun jäljet johtivat valoisalta aukealta rinteeseen tummien kuusten kätköihin, rohkeus alkoi kadota. Kyllähän minä *tiesin*, että jäljet olivat luultavasti isän tai naapurin Pentin tekemät. Mutta toisaalta – eihän siitä voinut olla ihan *varma*...

Sillä lumimiehiä oli olemassa! Olin lukenut asiasta vasta edellis-päivänä Avusta tai Seurasta, ja artikkeliin liitetty kuva kertoi enemmän kuin mikään määrä sanoja: siinä tumma, karvainen olento oli

tarpomassa lumista vuoren rinnettä ylös. Sinä iltana en saanut unta, kun kuvittelin lumimiehen lymyilevän ikkunan takana.

En ole ihan varma, pelkäsinkö vai toivoinko sitä.

* * *

Lumimies ja sen pohjoisamerikkalainen serkku, Isojalka, ovat Loch Nessin hirviön ohella kuuluisimpia ja etsityimpiä ”hirviöitä” – tai paremminkin outoja olentoja, kryptidejä. Minun hiihtoretkeni aikana 1970-luvun puolivälissä niistä kirjoitettiin aina silloin tällöin, ja vaikka olentoja on etsitty harvakseltaan tähän päivään asti, hirviönmetsästyksen kulta-ajat olivat kuitenkin 1950- ja 60-luvuilla. Tuolloin kehitettiin myös uusi tutkimussuunta, kryptozoologia eli kryptoeläintiede, joka tarkoittaa sellaisten tuntemattomien eläinten tutkimista, joista ei varmuudella tiedetä, onko niitä edes olemassa. Kryptozoologiaa pidetäänkin näennäistieteenä eli suomeksi sanottuna huuhaana, mutta silti monet tutkijat ovat vuosien kuluessa panneet alttiiksi maineensa ja kunniansa yrittäessään selvittää, ovatko usein vain taruina pidetyt oudot otukset täyttä totta.

Tällaisia tutkijoita ovat etenkin kryptozoologian perustajaisiksi nimetyt kaksi herraa, Bernard Heuvelmans ja Ivan T. Sanderson. Molemmat olivat oppineita miehiä, jotka suhtautuivat aiheeseensa kaikella vakavuudella. Belgialainen Heuvelmans oli suorittanut tohtorintutkimuksen eläintieteestä, ja Skotlannissa syntynyt Sanderson oli opiskellut niin eläin- ja kasvitiedettä kuin kansatiedettäkin. Molempien kiinnostuksenaiheet olivat luiskahtaneet kuitenkin hieman sivuun perinteisistä tutkimussuunnista, pohtivathan he esimerkiksi sitä, voisiko dinosauruksia olla vielä olemassa ja piileskelikö Himalajan rinteillä ihmisen ja apinan välimuoto. Heuvelmansin tunnetuimmasta kirjasta *On the Track of Unknown Animals* (Tuntemattomien eläinten jäljillä) tulikin myöhempien kryptoeläintieteilijöiden raamattu.

Heuvelmans itse halusi puhua mieluummin piilossa tai salassa olevista eikä suinkaan tuntemattomista eläimistä, koska paikalliset asukkaat kyllä tiesivät ja kertoivat elinpiirissään asustavista oudoista olioista, vaikka länsimaalaiset tutkijat eivät ottaneet niitä ainoakseen. Tutkimusretkikuntia lähti kuitenkin matkaan, milloin itään Himalajan rinteille, etelään Sumatran viidakoihin tai pohjoiseen jäisille järville, sillä uuden tarumaisen lajin löytyminen takaisi myös niiden löytäjille kuolemattoman maineen. Mutta kun vuodet kuluivat eikä hirviöistä saatu tieteellisiä todisteita, puhumattakaan että olisi pyydystetty elävä lumimies tai merihirviö, alkoi useimpien tutkijoiden innostus laantua. Kukapa olisi halunnut saada paino-
lastikseen epämääräisen maineen olemattomien olioiden etsijänä. Niinpä jo 1990-luvun alussa kryptoeläintieteilijät alkoivat olla tie-
depiireissä vaarantunut laji.

Täysin sukupuuttoon he eivät kuitenkaan kuolleet. Vielä tänäkin päivänä on niitä tutkijoita, jotka haluavat panna pisteen etsinnöille ja paljastaa nämä kenties viimeiset maanpäälliset salaisuudet. Viime vuosina on saatu lukea tutkimuksista, joissa kerrotaan lumimiehen karvojen dna-näytteistä tai pohditaan, voisiko Loch Nessin hirviö ollakin jättiläisankerias. Totta silti on, että nuo ovat enää ohuita sivujuonteita verrattuna vuosikymmenten takaiseen kohuun ja innostukseen. Toisekseen, tutkimusten pääsuunta on siirtynyt sivuun itse olennoista. Tilalle on tullut toisenlainen lähestymistapa: nyt halutaan tietää, mitä kiinnostus outoihin olentoihin kertoo meistä itsestämme.

* * *

Ihmiset ovat aina uskoneet outoihin olioihin, siis myös lihaa ja verta oleviin kummajaisiin eikä pelkkiin henkiolentoihin. Kaikilla mante-reilla on ollut omat hirviönsä: Himalajalla kuiskittiin järkälemäisistä apinamiehistä jo ennen kuin länsimaiset vuorikiipeilijät törmäsivät

väitettyihin lumimiehen jälkiin, Australian takamailla asustaa tarinoiden mukaan samantapainen apinamainen ilmestys, ja Kana-dassa Sasquatch oli alkuperäiskansoille tuttu olento. Merimiehet ja kalastajat ovat pelänneet jättimäisiä merikäärmeitä tai -hirviöitä, Meksikossa kammottiin chupacabraa, verta imevää petoa, Afrikassa yritettiin väistellä jättilepakoita ja Pohjois-Amerikassa pienlento-koneen kokoista ukkoslintua.

Nämähän ovat pelkkää tarua, ihan kuten merenneidot, yksisarviset ja joulupukit! Näin on nyt helppo sanoa, mutta tieteen ja tarun raja ei ole aina ollut kovinkaan selvä. ”Sivistynyt” Eurooppa ei ollut mikään poikkeus: täälläkin nähtiin merenneitoja vielä 1600- ja 1700-luvuilla, eivätkä näkijät olleet aina mitään taikauskoisia merimiehiä. Esimerkiksi luonnontutkija ja eläinten ja kasvien luokittelujärjestelmän kehittänyt Carl von Linné patisteli Ruotsin tiedeakatemian edustajia saalistamaan merenneidon hinnalla millä hyvänsä; sellainen olento kun oli nähty vuonna 1749 Nyköpingin lähellä. Eläintieteilijöiden luokittelussa meressä asuvat ihmiset, *homo marinukset*, kuuluivat tuolloin kalojen joukkoon yhdessä valaiden ja manaattien kanssa.

Sittemmin merenneidot ja muut meri-ihmiset siirrettiin tietokirjoista sujuvasti satukirjojen sivuille, mutta jäljelle jäivät vielä merikäärmeet, järvihirviöt, apinamaiset olennot, dinosaurukset, jättiläissalamanterit, Gobin autiomaan kuolemanmadot ja monet muut. Niitä on etsitty näihin päiviin saakka, mutta vaikka silminnäkijähavaintoja on välillä ollut hyvinkin paljon, ne eivät riitä tieteellisiksi todisteiksi. Esille on tuotu myös hirviöiden jälkiä, karvoja tai jätöksiä, mutta ne on tutkimuksissa todettu useimmiten joko tuttujen eläinten aiheuttamiksi tai silkoiksi huijauksiksi.

* * *

Kun kerran näin on, miksi ihmeessä niin monet seikkailijat ja tutkijat ovat yhä vain jaksaneet kiipeillä, sukeltaa, vaeltaa tai rymytä

pitkin viidakoita olemattomien olentojen perässä? Miksi käyttää aikaa ja rahaa ja vaarantaa maineensa turhan takia?

Siksi, koska ennakkotapauksia on kuitenkin niin paljon: siis eläimiä, joiden aiemmin uskottiin olevan pelkkiä tarinoita ja huhupuhetta, joutavien juoppojen jorinaa ja alkuasukkaiden taikauskoa mutta jotka sittemmin ovat paljastuneet ihan oikeiksi uusiksi eläinlajeiksi.

Tällainen on vaikkapa gorilla. Nyt se on tuttu näky viidakoissa ja eläintarhoissa, mutta vielä parisataa vuotta sitten harva eläintieteilijä uskoi paikallisten afrikkalaisten kertomuksia metsien karvaisesta miehestä, joka raiskasi naisia ja hakkasi norsuja kuoliaaksi kepillä. No niin, kieltämättä tarinoissa saattoi olla hieman ylimääräistä kuorutusta, sillä vuonna 1860 löydetty gorilla on itse asiassa sangen rauhantahtoinen eläin. Mutta yhtä kaikki gorillan löytyminen tiesi aivan uuden sivun kirjoittamista eläintieteen historiaan.

Afrikasta kaikui kertomuksia myös oudosta yksisarvisesta, jonkinlaisesta seepran ja kirahvin sekasikiöstä. Eihän sellaisen olemassaoloon kukaan järkevä ihminen uskonut, kunnes sitten löydettiin okapi. Kiinassa huhuttiin isosta mustavalkeasta karhusta, joka tuntui lähinnä vitsiltä, kunnes surmatun karhun nahka paljasti, että ehkä huhuissa sittenkin oli perää. Isopanda – tuo nykyinen luonnonsuojelun symboli – tuli tutkijoille ja tavalliselle kansalle tutuksi vasta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.

Komodonvaraanin löytyminen Indonesian syrjäisestä saaristosta oli ihan oma seikkailunsa. Alueella oli jo pitkään huhuttu asustavan kammottavia lohikäärmeen kaltaisia petoja, joilla on partaveitsenterävät hampaat ja kynnet ja jotka ovat erityisen persoja ihmislihalle. Joopa joo, taikauskoisten tarinoita tietysti, mutta kun länsimaalainen lentäjä joutui tekemään alueelle pakkolaskun, hän huomasi päätyneensä keskelle kyseisten lohikäärmeiden valtakuntaa. Mitäpä muuta olisi voinut ajatella, kun vastaan löntysti parin kolmen metrin pituinen häijyn näköinen lisko, joka saattoi hyökätä vaikka

hevosen kimppuun. Kun lentäjä selvisi ihmisten ilmoille, paikalle hälytettiin tutkimusretkikunta ja komodonvaraanit löydettiin ihan virallisestikin.

Varsinainen kryptoeläintieteilijöiden Graalin malja oli kuitenkin varsieväkaloihin (*coelacanth*) kuulunut syvien merien asukas. Vuonna 1938 eräs museon kuraattori oli Etelä-Afrikan rannikolla tutkimassa paikallisten kalastajien saalista. Sinä päivänä verkkoihin oli tarttunut tavallistakin oudompi eväkäs, puolitoista metriä pitkä sinisävyyinen ja terävähampainen kala. Mikäs siinä muuten, kyllähän mereen kaloja mahtuu – mutta kun tämän kalan piti olla kuollut sukupuuttoon jo 65 miljoonaa vuotta sitten, suurin piirtein samaan aikaan dinosaurusten kanssa! Tutkijoille kyseessä oli todellakin vuosisadan saalis, mutta lähes yhtä paljon heitä järkytti tieto siitä, että paikalliset ihmiset olivat kyllä pyydystäneet, paistaneet ja pistäneet poskeensa näitä eläviä fossiileja jo sukupolvien ajan. Samanlainen tapaus oli chaconpekari, joka tonki onnellisena röhkien maata Etelä-Amerikan pampalla vuonna 1975, kun eräs tutkija sen hämmästykseseen huomasi. Tämänkin eläimen oli luultu kadonneen jo pari miljoonaa vuotta sitten.

Uusia, isojakin lajeja on löytynyt jopa ihan viime vuosikymmeninä. Kitahai vuonna 1976, uusi nokkavalaslaji vuonna 1991, ja seuraavana vuonna saola eli Vu Quang -härkä, joka on Vietnamista löydetty uusi vuohen ja antiloopin sukuinen eläin. Jättiläiskalmariikin, tuo laivan pituiseksi kasvava mustekala, tunnettiin ensin vain paikallisten kalastajien tarinoista ja kapteeni Nemon seikkailuista, kunnes kyseinen otus asettui tutkijoiden kameran eteen vuonna 2004. Samoihin aikoihin Tansaniasta löytyi uusi, paviaaneille läheistä sukua oleva apinalaji, ja vuonna 2010 Burmassa tutkijat ihmettelivät samoin uutta apinalajia, jonka silmiinpistävin piirre on ylöspäin kaartuva nenä. Onko siis ihme, että monien innokkaiden kryptoeläintieteen harrastajien mielestä on vain ajan kysymys, milloin Yhdysvaltojen syrjäisistä metsistä löytyy isojalkoja, Himalajalta

lumimiehiä, meristä jättimäisiä käärmeitä, Loch Nessin järvestä hirviö ja Kongon soilta dinosauruksia.

Kryptozoologit jakavat vielä tuntemattomat, salatut eläinlajit kolmeen ryhmään: Ensinnäkin eläimiin, joita pidetään taruolentoina mutta joita on nähty silti. Tällaisia ovat lumimiehet ja Loch Nessin hirviö. Toisen ryhmä muodostavat eläimet, joiden on uskottu kuolleen sukupuuttoon jo ammoiset ajat sitten; esimerkiksi käy aiemmin mainittu varsieväkala. Sitten ovat vielä otukset, joita esiintyy aivan väärissä paikoissa. Sellainen on myös Suomen kuuluisin kryptozoologinen eläin, Ruokolahden leijona. Kesällä 1992 isosta kissasta tehtiin monia havaintoja, ensin Ruokolahdella, mutta kohta jo aivan toisella puolella Suomeakin. Sittemmin Elviksi nimetty kesäjulkis antoi aiheita kymmeneen lehtijuttuihin ja heitti samalla Ruokolahden – no jos nyt ei ihan koko maailman, niin ainakin Suomen kartalle.

* * *

Heti alusta lähtien otukset saivat peräänsä akateemisten tutkijoiden ohella myös innokkaita seikkailijoita ja asianharrastajia. Jos hirviöt ovat omalaatuisia ja erikoisia, niin aika erikoisia ovat niiden metsästäjätkin. He ovat laittaneet aikaa ja rahaa retkikuntiin ja suunnanneet kulkunsa usein maapallon vaikeakulkuisimpiin kolkkiin. He ovat saaneet kestää muiden epäuskoa ja pilkkaa, jatkuvia epäonnistumisia ja vääriksi osoittautuneita todisteita. Jotkut heistä ovat omistaneet koko elämänsä hirviöiden etsimiseen.

Myös huijarit ovat aiheuttaneet intohimoisille monsterinmetsästäjille harmaita hiuksia. On ihan tarpeeksi vaikeaa yrittää löytää tieteellisiä todisteita hirviöistä, kun samaan aikaan jotkut yrittävät tehdä oman vuosisadan jekkunsa ja saattaa koko etsinnän naurunalaiseksi. Niin monia Isojalan jälkiä on tehty puusta muotoilla tekoojaloilla, niin monia järvihirviöitä valmistettu muovista ja niin monia valokuvia väärennetty, että huijausten historia on aivan yhtä

mielenkiintoinen – ja yhtä vanha – kuin monsterinmetsästyksen historia.

Tosin usein huijaus on kääntynyt huijaria itseään vastaan. Ihmisillä on niin suuri tarve uskoa, että he ovat pitäneet kömpelöitäkin väärennöksiä totena ja innostuneet niistä suunnattomasti, jolloin koko homma on paisunut suuremmaksi ja suuremmaksi ja lopulta maanlaajuiseksi tai peräti kansainväliseksi uutiseksi. Eivätkä huijarit ole enää silloin uskaltaneet paljastaa tekoaan. Vasta kuolinvuoteellaan he ovat saattaneet korahtaa tunnustuksen lähimmilleen, että ”minähän se olin...”

Toisaalta on myös heitä, joiden mielestä huijauksillakin on oma roolinsa kryptoeläintieteessä. Ne ovat suunnanneet julkisuuden valokeilan outojen otusten metsästyksen ja toimineet kuin nuotioon heitetty bensa: seurauksena on ollut valtava innostuksen roihu. Huijaukset ovat pitäneet myös kryptoeläintieteen harrastajat varpailaan, ja usein juuri he ovat huomanneet ja paljastaneet törkeimmät väärennökset.

Kaikesta hirviöiden saamasta julkisuudesta huolimatta itse monsterinmetsästäjät ovat jääneet varjoon. He ovat kuitenkin löytöretkeilijöiden ja tutkimusmatkailijoiden perillisiä, rohkeita miehiä ja naisia, jotka uskovat unelmiinsa ja tekevät kaikkensa ratkaistakseen outojen otusten arvoituksen. Olkoon tämä kirja kunnianosoitus heille.

Iisalmessa helmikuussa 2021

Päivi Laitinen

LUMIMIEHEN JÄLJILLÄ

”Koska suurimmalla osalla meistä on kiire miettiä, keitä me itse olemme, jeteistäkin tulee enemmän kuin eläimiä.” – REINHOLD MESSNER

Kohtaaminen Kathmandussa

Helinä Rautavaara oli innoissaan. Suomalainen reissunainen oli ollut Nepalín pääkaupungissa Kathmandussa jo kuukauden, ja jokainen päivä tuntui toinen toistaan ihmeellisemmältä. Milloin hän osallistui Kali-jumalattaren kunniaksi pidettyihin juhliin, milloin kuunteli sveitsiläisen retkikunnan tarinoita Mount Everestiltä, milloin keinui Nepalín prinssin käsivarsilla hulppeissa tanssiaisissa. Jos koti-ikävä uhkasi vaivata – mitä Helinän kohdalla tuskin tapahtui – aina saattoi mennä vierailulle saksalaisen marsalkan kotilinnaan, missä tämä esitteli valokuvia hänen ja Mannerheimin yhteiseltä tiikerinmetsästysretkeltä. Päivät päättyivät yleensä hulppeisiin illallisiin ja sen jälkeen vauhdikkaaseen rock'n'rolliin.

Helinä oli harvinainen ilmestys: 1950-luvulla ei ollut ihan tavalista, että simpsakka suomalaisblondi seikkailee ympäri Aasiaa, peukalokyydillä nyt varsinkaan. Ja tuolloin, keväällä 1957, Helinällä oli takanaan jo pitkä reissu halki Lähi-idän ja Intian. Siihen oli kuulunut

tomuisia teitä, jylhiä vuoria, kuumuutta, epämääräisiä kyydintarjoajia ja vielä epämääräisempiä yöpaikkoja, kuumesairauksia – mutta Nepalissa matka oli muuttunut saduksi. Majoitus oli järjestynyt yllättäen Nepalin prinssin palatsista, ja sen jälkeen elämä oli kuin tuhannen ja yhden yön tarinoista. Ja jos kuninkaallinen elämä alkoi tympäistä, aina voi mennä Hotel Royaliin seurustelemaan sen värikkään vierasjoukon kanssa.

Hotel Royal oli Kathmandun seurapiirielämän keskus, jonka Jakki & Jeti -baari veti magneetin lailla puoleensa länsimaalaisia vuorikiipeilijöitä, antropologeja, poliitikkoja, amerikkalaisia miljonäärejä, sanalla sanoen kaikkia, jotka olivat – tai toivoivat olevansa – jotakin. Hotellin johtajana toimi venäläinen emigrantti Boris, joka huolehti vieraista kuin omista sukulaisistaan ja varmisti, ettei hyvä mannermainen ruoka ja viini päässyt koskaan loppumaan. Helinän aikaan hotellissa asui monia kiinnostavia persoonia, joista suomalaisnaisen huomio kiinnittyi erityisesti yhteen: Cathy MacLeaniin, joka Helinän mukaan oli ”salaperäinen sarissa liihotteleva amerikkatar, joka oli perinyt entiseltä mieheltään miljoonaomaisuuden ja viettänyt monia vuosia Intiassa”.

Cathylla oli myös mielenkiintoisia tuttavuuksia. Helinä, joka tuohon aikaan rahoitti matkojaan kirjoittamalla niistä Seura-lehteen, kertoi asiasta näin: ”Eräänä perjantainpäivänä, oltuani jo neljä viikkoa Nepalissa, ilmestyi Hotel Royalin aulaan kolme hurjannäköistä, partaista, polvihousuihin ja repaleiseen paitaan pukeutunutta miestä, joilla oli kellä mikäkin ruumiinosa kääreessä. Kathy riensi heitä vastaan ja Boris hihkasi yli koko salin: ’Hai, tervetuloa! Missä teillä on jeti?’”

Kysymys oli osoitettu kolmikon johtohahmolle, Tom Slickille, joka sattui olemaan paitsi texasilainen öljymiljonääri ja Cathyn miesystävä myös Himalajan myyttisen lumimiehen metsästäjä. Retkikunnan muut jäsenet olivat yhtä mielenkiintoisia: Peter Byrne oli irlantilaisyyntyinen teeplantaasinpitäjä-suurriistanmetsästäjä-opaslehtimies, jonka kiinnostus lumimieheen oli syttynyt jo lapsuudessa.

Seurueen kolmas jäsen edusti tiedettä: hän oli N. D. Bachkheti, tuttavien kesken Andy, Delhin eläintarhan pääintendentti.

Retkikunta oli vaeltanut Himalajan rinteillä jo useiden viikkojen ajan, joten ei ihme, jos reissaajien ulkomuoto oli hieman rähjäntynyt. Mutta matka oli ollut tuloksekas: vaikka itse pääosanesittäjä oli pysynyt piilossa, miehet olivat kuulleet paljon tarinoita ja löytäneet jetin karvatuppoja ja jalanjälkiä. Niinpä Tom Slick osasi kertoa lumimiehestä paljonkin, ja Helinä pääsi raportoimaan Seuran lukijoille jetin metsästyksen uusimmat käänteet: ”Lumimies elää nimestään huolimatta luolissa lumirajan alapuolella ja on oikea jättiläinen, noin 240 sentin pituinen ja tavattoman voimakas, kykenee tappamaan vaikka jakkihärän paljain käsin vääntämällä sen niskat nurin. Ihmisten kimppuun se hyökkää harvoin ja syö ainoastaan silmät ja sormet, joka viittaa ’rituaaliseen kannibalismiin’ – –”

Tom Slick oli varma, ettei lumimies ollut mikään taruolento, vaan lihaa ja verta oleva älykäs ja arka eläin. Ainakin Helinään Tom teki vaikutuksen: ”Meillä Suomessa on lumimieheen suhtauduttu kuten hyvään kummitusjuttuun, mutta ennen kuin lähdin Nepalista, ehdin todella tulla vakuuttuneeksi sen olemassaolosta.” Tom ilmoitti jo aikovansa järjestää seuraavana syksynä uuden, entistä suuremman retkikunnan, jonka tavoitteena oli saada vangituksi edes yksi eläin. Mutta ennen sitä oli aika hieman rentoutua ja juhlia, ja senkin taidon Tom osasi. Helinä kuvasi värikkäästi öljymiljonäärin järjestämiä hulpeita puutarhajuhlia: ”Vanhan Ranalinnan yläkerroksen ikkunasta oli suunnattu valonheittäjä runsauttaan notkuvaan illallispöytään, muun puiston jäädessä japanilaisten lyhtyjen tunnelmakylläiseen värihämyyn. Olin löytänyt lehtimajan, ja sen sisällä pyöreän suihkulähteen, jonka keskellä kohoava veistos heijasteli veden pintaan. Lähteen ympärille oli tuotu kiinalaisilla silkeillä päällystetyt patjat, joiden päällä vieraat loikoilivat tyynyihin nojaten palvelijoiden täyttäessä viinilaseja. Puutarhan etäisimmässä nurkassa soitti orkesteri pehmeää tanssimusiikkia – –”

Sen illan jälkeen Helinän ja Tomin tiet erkanivat. Helinä suuntasi Pakistanin ja Afganistanin kautta takaisin Suomeen ja jatkoi sitten matkojaan maailmalla. Ja Tom – hän lähti Yhdysvaltoihin suunnittelemaan uutta retkikuntaa Himalajalle.

Aikaisemmat retkikunnat

Himalajan lumimiehestä on tiedetty – ja sitä on myös etsitty – jo paljon ennen Tom Slickin retkikuntaa. Paikalliset asukkaat kertoivat tarinoita oudoista olennoista, jotka olivat kuin ihmisen ja apinan välimuotoja ja joita oli elänyt Himalajalla iät ja ajat. Kun alueella alkoi liikkua länsimaalaisia sotilaita ja vuorikiipeilijöitä, myös he ilmoittivat näkemistään suurista jalanjäljistä ja kahdella jalalla kulkevista olennoista – ja niin lumimies aloitti kömpimisensä koko maailman tietoisuuteen.

Ensimmäisenä asiasta raportoi majuri Lawrence Waddel, joka vuonna 1899 vietti aikaansa niin kuin nyt englantilaiset herrasmiehet tuolloin tekivät: metsästäen ja vuorenrinteillä vaeltaen. Pohjois-Intiassa Sikkimissä ollessaan hän kiinnitti huomiota outoihin ihmismäisiin jalanjälkiin ja mainitsi myöhemmin, että paikallisen väen mielestä jäljet kuuluivat karvaisille villi-ihmisille. Vuonna 1921 eversti C. K. Howard-Bury kantajineen näki kaksi liikkuvaa pistettä kaukana vuorenrinteellä, yli seitsemän kilometrin korkeudessa. Niin korkealla eivät juuri eläimetkään viihdy, mutta kun miehet saapuivat paikalle, he huomasivat lumessa jättimäiset jalanjäljet, huomattavasti ihmisen jalanjalkia suuremmat. Howard-Bury epäili ensin suurikokoista sutta, mutta paikalliset kantajat tiesivät kertoa muuta: se oli lumimies.

Myös tutkijat ja virkamiehet raportoivat havainnoistaan. Metsätaloustutkija J. R. O. Gent kirjoitti eräänle kasvitieteilijäkaverilleen näin: ”Olen huomannut erään toisenkin eläimen olemassaolon, mutta en tiedä mikä se on, iso apina tai ihmisapina ehkä – jos

Intiassa olisi ihmisapinoita. – Se on noin 120 senttiä pitkä ja kulkee pääosin maassa, mutta luulen, että se osaa myös kiivetä.” Maastosta oli löytynyt myös jalanjälkiä, niin suuria, että Gent arveli eläimen kenties kävelleen polvillaan. ”Käytännössä kukaan englantilainen ei ole koskaan kuullut siitä, mutta kaikki paikalliset asukkaat ylemmissä kylissä tietävät siitä.”

Vuonna 1925 Kuninkaallisen maantieteellisen seuran jäsen N. A. Tombazi kertoi näkemästään oudosta olennosta vuorella 4500 metrin korkeudessa. Vain parinsadan metrin päässä hänestä käveli kahdella jalalla kulkeva otus, joka ei kuitenkaan ollut ihminen: eihän sillä ollut vaatteitakaan päällä. Tombazilla oli kamerakin matkassaan, ja vähältä piti, ettei maailma saanut nähdä ensimmäistä kuvaa oudosta Himalajan asukista, mutta juuri ratkaisevalla hetkellä olento katosi pensaikon taakse. Kantajat eivät viivytelleet kertoessaan Tombazille tarinoita lumimiehestä. Vaikka tämä ei niitä ottanutkaan uskoakseen, hänen oli pakko myöntää olevansa ymmällään olion suhteen.

Rakkaalla lapsella on monta nimeä, ja lumimiehellä varsinkin nimityksiä riitti – tehtiinhän siitä havaintojakin laajalla alueella Himalajan vuoriston maissa. Bhutanissa sitä kutsuttiin villi-ihmiseksi, kun taas Nepalín vuoristossa asuvat sherpat kutsuivat otusta nimellä *yeh-teh*, joka muotoutui nykyäänkin tunnetuksi jetiksi. Tiibetissä olento tunnettiin nimityksillä, joita kielitieteilijät käänsivät joko karhu-ihmiseksi, kallioiden kamalaksi mieheksi tai ihmismäiseksi olennoiksi, joka ei kuitenkaan ole aivan ihminen. Ilmeisesti käännösvirheen seurauksena eräässä sanomalehdessä kirjoitettiin kuitenkin iljettävästä, kauheasta lumimiehestä – *abominable snowman* – ja muuta ei tarvittu! Uusi mediaseksikäs nimitys sähköisti koko läntisen maailman, ja Himalajan vuorten ujosta asukkaasta tuli nopeasti hyvin julkinen – ja hyvin haluttu – eläin.

Mitä enemmän eläimestä kohistiin, sitä enemmän siitä tehtiin myös uusia havaintoja. Mount Everestin valloitusyritysten myötä

vuorikiipeilijöiden määrä alueella oli lisääntynyt, ja pian lähes jokainen itseään kunnioittava retkikunta alkoi raportoida löytämistään jalanjäljistä tai kaukana lumilakeuksilla nähdystä kaksijalkaisista kulkijoista. Monet retkeilijöistä tosin arvelivat jälkiä karhun, lumi-leopardin tai languriapinan tekemiksi, mutta paikalliset asukkaat olivat eri mieltä. Heidän mielestään kyseessä oli ihan selvästi lumimies: jättimäinen olento, joka oli puoliksi ihminen ja puoliksi peto.

Kuvaukset lumimiehestä olivat usein yhteneviä. Kyseessä oli kaksi ja puoli metriä pitkä karvainen olento, joka kulki pystyasennossa kahdella jalalla. Se oli väriltään tumma tai punertavanruskea, yleensä kasvot olivat muuta kehoa vaaleammat. Pää oli ylöspäin suippeneva, korvat olivat pään sivuilla kuten ihmisellä. Jalat olivat lyhyet ja rotevat ja käsivarret niin pitkät, että ne ylsivät riippumaan polviin. Ja niin voimakas se oli, että pystyi kiskomaan puut juuriltaan. Paikalliset asukkaat väittivät myös, että lajin naaraat saattoi tunnistaa isoista riippuvista rinnoista, jotka otus heitti olkapäilleen juostessaan. Kaiken kaikkiaan olento muistutti ihmisapinaa, karhua tai esihistoriallista ihmistä – tai oli sekoitus kaikkia näitä. Silminnäkiäjät raportoivat usein myös pienemmistä, noin puolitoistametrisistä olennoista, jotka muuten ulkomuodoltaan muistuttivat suuresti isompia jetejä.

Myös paikallisten luostareiden lamoilta kysyttiin karvaisista olennoista. Nämä kertoivat nähneensä lumimiehiä useinkin eivätkä pitäneet asiaa ollenkaan omituisena. Lamojen mukaan kyse oli harmittomista eläimistä. Sen sijaan tavalliset kyläläiset eivät olioista pitäneet, nämä kun saattoivat ryöstellä viljaa, rikkoa ulkorakennuksia ja sotkea kuivumassa olevia pyykkejä. Kerrottiin siitäkin, kuinka kyläläiset houkuttelivat lumimiehiä ulkosalle jätetyn oluen avulla: kun lumimiehet innostuivat juopottelemaan, ne nukahtivat ja silloin ne voitiin tappa. Useimmiten kuitenkin asukkaat tunsivat otuksia kohtaan pelkoa eivätkä he halunneet niitä kohdata.

KUN HIRVIÖLLE ANTAA PIKKUSORMEN, SE VIE YLEENSÄ KOKO KÄDEN

Skotlannin Loch Ness -järvessä polskii järvihirviö Nessie. Himalajalla möyryää lumimies ja Pohjois-Amerikan metsissä Isojalka. Myös Suomessa on omat oudot otuksensa: Taivalkosken Loukusanjärvellä monet kyläläiset näkivät 1950-luvulla merkillisen uiskentelijan, ”veen mörön”, ja onpa samanlaisia järvihirviöitä tavattu muuallakin.

Merkilliset olennot ovat myös houkutteleet uteliaita seikkailuihin toden ja tarun rajamaille. Niiden kintereillä ovat kulkeneet niin miljonäärit, kuuluisat vuorikiipeilijät, seikkailunhaluiset toimittajat kuin tavalliset hirviöintoilijatkin.

